

Päästöhinnittelusta oikeudenmukaista hiiliosingon avulla

Päästöt on saatava vietyä nollaan nopealla aikataululla. Se on mahdollista vain, jos päästöohjaustoimille saadaan laaja yhteiskunnallinen tuki. Ohjaustoimien oikeudenmukaisuus ja vaikutukset tavallisiin kansalaisiin ovat siksi keskeisessä roolissa määrittämässä sitä, onnistutaanko vihreässä siirtymässä vai ei. Hiiliosingon avulla päästöohjausta voidaan lisätä oikeudenmukaisesti.

Päästöille on saatava riittävä hinta

Ilmastokriisi etenee kovaa vauhtia, ja olemme muutaman vuoden päästä ylittämässä 1,5 asteen lämpenemiseen varatun globaalin hiilibudjetin. Päästöleikkauksilla on kiire, ja hiilinieluissa tapahtunut romahdus lisää päästöleikkaustarvetta entisestään. Tarvittavien päästöleikkausten aikaansaaminen edellyttää uusien päästöohjauskeinojen käyttöönottoa sekä olemassa olevien ohjausmekanismien vahvistamista.

Riittävän korkea päästöhinnottelu ohjaa tehokkaasti yrityksiä ja kuluttajia leikkaamaan päästöjään. Suomessa osa päästöistä on hinnoittelun piirissä polttoaineverojen ja EU:n päästökaupan kautta. Hinnoittelu ei kuitenkaan koske kaikkia tuotteita ja palveluita, eikä päästöjen hinnoittelu nykytasolla riitä tavoitellun ohjausvaikutuksen saavuttamiseen kaikilla sektoreilla. OECD:n¹ mukaan päästöjen vieminen nollaan vuosisadan puolessa välissä edellyttää arviolta 120 euron hintaa päästötonnille. Tällä hetkellä esimerkiksi EU:n päästökauppaan kuuluvien päästöoikeuksien hinnat liikkuvat alle 100 eurossa ja liikennepolttoaineista perittävä hiilidioksidivero perustuu 77 euron hintatasoon per hiilidioksiditonni.

Päästöhinnittelun lisääminen tuntuu kuitenkin usein suoraan kuluttajan lompakossa eikä sen vuoksi nauti kovin laajaa poliittista suosiota. Ilman kompensointitoimia päästöhinnittelun lisääminen myös johtaa herkästi eriarvoisuuden kasvuun. Siksi uusien laaja-alaisten päästöverojen käyttöönoton ja nykyisen päästömaksujen merkittävien korotusten yhteydessä tarvitaan myös kompensointitoimia, joilla estetään eriarvoisuuden kasvu ja lisätään päästöverojen yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ilman, että päästöverojen ohjausvaikutusta heikennetään.

¹ <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/effective-carbon-rates-2021-brochure.pdf>

Hiiliosinko on tehokas ja useiden tutkijoiden suosittu tapa kierrättää päästöverotuottoja takaisin kuluttajille

Hiiliosingolla tarkoitetaan päästöveroilla kerättävien tuottojen palauttamista kuluttajille. Tyypillisesti sillä viitataan kaikille maksettavaan tasasuuruiseen palautukseen, mutta hiiliosinko on mahdollista toteuttaa myös esimerkiksi alueellisesti tai tuloluokittain porrastettuna. Myös teknisiä toteutustapoja on useita: suoraan tilille maksettavan suorituksen lisäksi hiiliosinko voidaan toteuttaa esimerkiksi veroilmoituksella haettavana vähennyksenä. Vaikka hiiliosinko on toistaiseksi otettu käyttöön vain muutamassa maassa, löytyy kaikista edellä mainituista toteuttamistavoista myös käytännön esimerkkejä.

Sveitsissä hiiliosinko on kaikille samansuuruinen, ja sen maksu on toteutettu pakolliseen terveystakuutukseen kytkettynä palautuksena. Itävallassa hiiliosinkoa maksetaan enemmän syrjäseuduilla asuville, koska heillä on kaupunkilaisia heikommat mahdollisuudet siirtyä käyttämään julkista liikennettä yksityisautoilun sijaan, ja se on toteutettu suoraan pankkitilille tapahtuvana maksusuorituksena. Kanadassa hiiliosingon toteutus vaihtelee provinssista ja territoriosta toiseen. Brittiläisessä Kolumbiassa, jossa hiiliosinko on ollut käytössä pisimpään, osinko on porrastettu tulojen mukaan ja toteutettu veroilmoituksella haettavan verovähennyksen muodossa.

Hiiliosinko ei suinkaan ole ainoa tapa kierrättää päästöverotuottoja takaisin kuluttajille. Vaihtoehtoisia tapoja ovat esimerkiksi päästöveromuutosten yhteydessä toteutettavat sosiaaliturvien korotukset ja tuloveron alennukset. Näiden kohdalla ongelmia aiheuttaa kuitenkin muun muassa se, etteivät ne reagoi päästöverokertymän laskuun päästöjen vähentyessä, ja johtavat siten pitkällä tähtäimellä valtion talouden kannalta kestävämpään lopputulemaan. Muusta tuki- ja verojärjestelmästä erillisen hiiliosingon kokonaisuus voidaan puolestaan helposti sijoittaa päästöverokertymän kokoon, jolloin vastaavaa ongelmaa ei pääse syntymään. Hiiliosingon etuihin lukeutuu myös se, että hiiliosinko saavuttaa kaikki kasvavista päästöveroista kärsivät riippumatta siitä, mihin tulonsaaja-luokkaan henkilö kuuluu – toisin kuin muut mainitut verotuottojen kierrätysmuodot, jotka edellyttävät joko verotettavia tuloja tai sosiaalietuuksien piirissä olemista. Hiiliosingon etuna pidetään myös sitä, että suoraan tilille maksettava palautus näyttyy saajalleen muita kompensointimuotoja konkreettisempänä ja välittömämpänä etuna, mikä helpottaa päästöverokokonaisuuden hyödyistä viestimistä ja laajemman tuen saamista.

Hiiliosingon käyttöönotto onkin saanut tukea useista kansainvälisistä tutkimuksista, ja Yhdysvalloissa yli 3 500 ekonomistia, mukana muun muassa Daron Acemoglu, Bengt Holmström, Alan Greenspan ja Amartya Sen, ovat allekirjoittaneet hiiliosinkoa Yhdysvaltoihin vaativan kannanoton². Suomessa sen hyötyjä on tuonut esiin muun muassa Valtion

² <https://www.econstatement.org/>

taloudellinen tutkimuskeskus³ sekä talouspolitiikan arviointineuvosto, jonka tuoreessa taustaraportissa⁴ hiiliosinkoa pidettiin tehokkaimpana tapana kompensoida nousevien päästöverojen vaikutuksia pienituloisille.

Hiiliosinko parantaa pieni- ja keskituloisten asemaa ja päästöverotuksen yhteiskunnallista hyväksyntää

Uusien päästöverojen käyttöönotto ja olemassa olevien päästöverojen korottaminen herättävät ymmärrettävästi laajahkoa vastarintaa, koska niistä voi aiheutua suuriakin lisäkustannuksia kuluttajille. Lisäkustannukset kurittavat erityisesti pieni- ja keskituloisia, joiden käytettävissä olevista tuloista kulutukseen kohdistuvat päästöverot vievät useimmiten suurituloisia suuremman osuuden. Tällaisia veroja kutsutaan regressiivisiksi.

Päästöverokokonaisuudesta on kuitenkin mahdollista tehdä progressiivinen yhdistämällä päästöveroon hiiliosinko. Jo tasasuuruinen hiiliosinko riittää kääntämään päästöverokokonaisuuden vaikutukset pieni- ja keskituloisia suosiviksi. Tämä perustuu siihen, että suurituloiset kuluttavat usein muita enemmän ja heidän kulutuksestaan syntyy siksi enemmän päästöjä. Tämän seurauksena he myös maksavat euromääräisesti enemmän päästöveroja kuin pieni- tai keskituloiset. Jos päästöveroilla kerätyt tuotot jaetaan tasan kaikkien kuluttajien kesken, ylittää saatu hiiliosinko tyypillisesti pieni- ja keskituloisten maksamat päästöverot.

Se, ettei päästöverokokonaisuus johda pieni- ja keskituloisten taloudellisen aseman heikkenemiseen, on tärkeää niin oikeudenmukaisuuden kuin eriarvoisuuskehityksenkin näkökulmasta. Lisäksi tällä voi olla varsin keskeinen merkitys päästöverokokonaisuuden yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kannalta: kokonaisuus, joka hyödyttää taloudellisesti isoa osaa väestöstä, saa helpommin laajan kansalaisten tuen kuin kokonaisuus, jonka seurauksena ison osan kansasta taloudellinen tilanne heikkenee. Ilmastotoimien oikeudenmukaisuus onkin paras tae onnistuneelle ilmastopolitiikalle. Tämä nousi selvästi esiin myös IPCC:n tuoreessa synteesiraportissa⁵.

3 <https://vatt.fi/-/polttoainevero-ei-suomessa-kohdistu-erityisesti-pienituloisiin>

4 <https://talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/talouspolitiikan-arviointineuvoston-taustaraportti-tasapalautus-tehokkain-tapa-hyvittaa-polttoainekuluja-pienituloisille/>

5 <https://finnwatch.org/fi/uutiset/1022-ipcc:n-korostama-oikeudenmukainen-siirtymae-ajankohtainen-myo-es-suomen-vaaleissa>

Hiiliosinko ei heikennä päästöverojen ohjausvaikutusta

Puhuttaessa päästöverotuottojen palautuksista takaisin kuluttajille, nousee keskustelussa usein esiin huoli siitä, että kaikki kompensointitoimet heikentäisivät päästöverojen ohjausvaikutusta eli johtaisivat tilanteeseen, jossa päästövero ei saadun kompensoinnin vuoksi enää ohjaakaan leikkaamaan päästöjä. Tämä onkin tilanne, jos päästöverotuotoilla pyritään kompensoimaan yksi-yhteen kuluttajalle aiheutunutta kustannusta. Hiiliosingon kohdalla ongelmaa ei kuitenkaan ole, koska sen määrä ei ole sidoksissa kuluttajan maksamien päästöverojen määrään. Kun saadun hiiliosingon määrä on vakio, omien päästöjen pienentämisestä hyöttyy aina taloudellisesti: päästöjen pienentäminen laskee maksettavaksi tulevien päästöverojen määrää saadun hiiliosingon pysyessä samansuuruisena. Jokaisella säilyy siten taloudellinen kannuste pienentää päästöverotuksen kohteena olevia päästöjään.

Muitakin tukitoimia tarvitaan

Monista eduistaan huolimatta hiiliosinko ei kuitenkaan ratkaise kaikkia päästöverotukseen liittyviä haasteita eikä johda jokaisen yksilön kohdalla reilulta tuntuvaan lopputulemaan. Hiiliosingonkin tapauksessa syntyy esimerkiksi tilanteita, joissa pienituloisella ei ole mahdollisuuksia leikata vaikkapa asunnon lämmityksestä syntyviä päästöjä niin, että saatu hiiliosinko kompensoisi nousseista päästöveroista aiheutuneet kustannukset. Tällöin seurauksena voi olla energiaköyhyyttä. Siksi yhteiskunnan tulee huolehtia myös muiden tarvittavien tukimuotojen, kuten esimerkkitapauksessa energiaremonttilainojen, olemassaolosta. Lisäksi tarvitaan indikaattoreita, joiden avulla energiaköyhyyttä pystytään seuraamaan, ja joiden avulla tukitoimien tarvetta, tehoa ja kohdentumista pystytään jatkossa arvioimaan ja kehittämään⁶.

6 Kts. järjestöjen yhteistyössä laatima energiatoimenpideohjelma s.6 ja 8: https://finnwatch.org/images/pdf/Energiatoimenpideohjelma_logoilla_2.pdf

Finnwatch ry
Malminrinne 1B, 2. krs
00180 Helsinki
info@finnwatch.org
www.finnwatch.org
[@Finnwatch1](https://www.instagram.com/finnwatch1)